

Pytania prejudycjalne sądów do TS UE

1. Zagadnienia wstępne

Podstawą prawną procedury pytań prejudycjalnych jest art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który stanowi:

„Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest właściwy do orzekania w trybie prejudycjalnym:

- a) o wykładni Traktatów,
- b) o ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii.

W przypadku gdy pytanie z tym związane jest podniesione przed sądem jednego z Państw Członkowskich, sąd ten może, jeśli uzna, że decyzja w tej kwestii jest niezbędna do wydania wyroku, zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o rozpatrzenie tego pytania.

W przypadku gdy takie pytanie jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, sąd ten jest zobowiązany wnieść sprawę do Trybunału.

Jeżeli takie pytanie jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym dotyczącej osoby pozbawionej wolności, Trybunał stanowi w jak najkrótszym terminie¹”.

Do czasu wejścia w życie Traktatu z Lizbony w ramach unijnego systemu ochrony prawnej istniało kilka typów procedury pytań prejudycjalnych. Zasadnicza procedura ujęta była w art. 234 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Specjalne procedury były przewidziane odnośnie do Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości. Art. 68 TWE modyfikował procedurę ujętą w art. 234 TWE w obrębie Tytułu IV TWE – Wizy, azyl, migracja i inne polityki związane ze swobodnym przepływem osób. Odnośnie do procedury stosowanej w zakresie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, czyli ówczesnego trzeciego filaru Unii Europejskiej, art. 35 TUE modyfikował stosowanie TWE.

Traktat lizboński wprowadził jednolitą procedurę postępowania prejudycjalnego, która została określona w art. 267 TFUE. Na jego podstawie Trybunał został wyposażony w pełną jurysdykcję w ramach Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości.

¹ Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012 r., p. 0001–0390.

Został jednak wprowadzony pięcioletni okres przejściowy w zakresie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, gdzie do upływu tego czasu będą w dalszym ciągu obowiązywać odstępstwa przewidziane w art. 35 TUE.

Ponadto procedura dotycząca pytań prejudycjalnych została przewidziana także w umowach zawartych między państwami członkowskimi Unii Europejskiej².

Dodatkowo szczegółową regulację dotyczącą procedury pytań prejudycjalnych zawiera Statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w art. 23–24, a także Regulamin Trybunału Sprawiedliwości w rozdz. 9 w art. 104–104b. Sam Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydał Notę informacyjną, która dotyczy składania przez sądy państw członkowskich wniosków o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym. Mimo że Nota nie ma mocy wiążącej, jest bezsprzecznie istotną instrukcją dla sądów krajowych. W dokumencie tym, na podstawie dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, ujęto warunki, jakie powinno spełniać pytanie prejudycjalne³.

Prawo unijne jest najczęściej stosowane przez sądy państw członkowskich, dlatego że staje się ono częścią porządków prawnych tych państw. Na prawo to można powoływać się przez sądami krajowymi zarówno pośrednio, jak i bezpośrednio. Do obowiązków sądów państw członkowskich należy zapewnienie efektywności i skuteczności norm prawa unijnego. W skład systemu organów ochrony prawnej w ramach Unii Europejskiej zalicza się nie tylko sądy unijne, ale również sądy krajowe. Sądy krajowe funkcjonują opierając się na zasadzie autonomii proceduralnej, tak więc nie podlegają one hierarchicznie Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Takie zasady działania unijnego systemu prawnego, a także stosowanie go w sposób zdecentralizowany może skutkować rozbieżnościami w interpretacji prawa unijnego w konkretnych państwach członkowskich. Mając na uwadze możliwość odmiennej interpretacji prawa, w art. 9 Traktatu o Unii Europejskiej Trybunałowi Sprawiedliwości nadano istotną rolę stania na straży poszanowania prawa w wykładni i stosowaniu Traktatów.

Wypełnienie przez Trybunał Sprawiedliwości tego powierzonego mu zadania jest możliwe dzięki współpracy między sądami państw członkowskich a Trybunałem Sprawiedliwości w trybie pytań prejudycjalnych. Mechanizm ten pozwala Trybunałowi kontrolować działania państw członkowskich, a nie jedynie instytucji i organów unijnych. Głównym założeniem takiej struktury jest umożliwienie jednostkom realizacji praw,

² M.in. pierwszy protokół do konwencji rzymskiej w sprawie prawa właściwego do zobowiązań umownych z 1989 r.

³ I. Skomerska-Muchowska, *Pytania prejudycjalne sądów krajowych*, [w:] A. Wyrozumska (red.), *System ochrony prawnej w Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, s. V-304–305.

nadanych im w ramach systemu unijnego, w sposób jak najbardziej efektywny na polu krajowych porządków prawnych⁴.

Często podkreśla się w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, że pytanie prejudycjalne wydawane na podstawie art. 267 TFUE jest istotnym instrumentem współdziałania sądów krajowych z Trybunałem. W ramach tego trybu Trybunał udziela sądom krajowym instrukcji co do wykładni prawa unijnego, które są konieczne do wydania rozstrzygnięcia sporów rozpatrywanych przez te sądy.

Udzielając odpowiedzi na zadane przez sąd państwa członkowskiego pytanie prejudycjalne, Trybunał Sprawiedliwości ukształtował podstawowe zasady dotyczące skutku prawa Unii w porządkach prawnych obowiązujących w krajach członkowskich, w tym przede wszystkim bezpośredni i pośredni skutek norm unijnych czy prymat prawa unijnego nad prawem krajowym. Tak więc, funkcja pytań prejudycjalnych nie tylko oddziałuje na spójność systemu prawnego unijnego, ale także istotnie wpływa na rozwój całego systemu prawnego Unii Europejskiej⁵.

Pytania prejudycjalne są wnoszone do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w ramach postępowania toczącego się przed sądem krajowym. Mimo że podstawa prawna do wniesienia pytania prejudycjalnego zawarta jest w prawie unijnym – Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, to jednak problem w zakresie prawa unijnego toczy się na zasadach określonych w krajowych przepisach proceduralnych. Krajowe przepisy regulują również charakter oraz skutki postanowienia o zwróceniu się z pytaniem do Trybunału Sprawiedliwości. Zwrócenie się z pytaniem prejudycjalnym ma charakter proceduralny. Sama decyzja o zwróceniu się do Trybunału Sprawiedliwości może przybrać dowolną formę, która jest uregulowana na gruncie krajowego porządku prawnego.

W ramach krajowego systemu prawnego każde państwo rozstrzyga kwestię zaskarżalności decyzji o zwróceniu się z pytaniem prejudycjalnym. Postępowanie przed Trybunałem Sprawiedliwości nie zostaje wstrzymane w przypadku zaskarżenia decyzji dotyczącej pytania prejudycjalnego. Jednakże rozstrzygnięcie sądu krajowego wyższej instancji, które uchyla decyzję w kwestii wniesienia pytania prejudycjalnego, skutecznie blokuje wydanie rozstrzygnięcia w sprawie pytania prejudycjalnego⁶.

Możliwość zmiany przez sądy wyższej instancji postanowień o zwróceniu się z pytaniem prejudycjalnym może zdecydowanie ograniczyć prawo sądów krajowych do wystąpienia z pytaniami prejudycjalnymi do Trybunału Sprawiedliwości. Jest to możliwie

⁴ M. Wąsek-Wiaderek, *Funkcja instytucji pytań prejudycjalnych*, [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Warszawa 2007, s. 19–20.

⁵ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-306.

⁶ S. Biernat, *Współpraca sądów państw członkowskich z ETS w ramach procedury pytań prejudycjalnych*, [w:] J. Barcz (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2006, s. I-391.

w przypadku, gdy sąd wyższej instancji, wydając postanowienie, może spowodować, że wniosek taki staje się bezskuteczny, a sąd zwracający się z pytaniem prejudycjalnym wznowia zawieszono postępowanie główne.

W linii orzeczniczej Trybunału rozstrzygnięte zostało, że prawo sądu krajowego do zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym nie może być podważone z uwagi na to, że zastosowano przepisy prawa krajowego dotyczące prawa do zaskarżenia postanowienia w sprawie wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału i pozwalają sądowi odwoławczemu na zmianę tego postanowienia, uchylenie jego, a także nakazanie sądowi, który zwrócił się z wnioskiem o pytanie prejudycjalne, podjąć ponownie zawieszony proces krajowy. Dlatego też Trybunał Sprawiedliwości „powinien w celu zachowania jasności i pewności prawa, traktować postanowienie w sprawie wystąpienia z odesłaniem prejudycjalnym jako wiążące i powinno ono być skuteczne tak długo, aż zostanie wycofane lub zmienione przez sąd, który je wydał, gdyż jedynie ten sąd może decydować o jego wycofaniu lub zmianie”⁷. Tak sformułowane założenie pozwala na jednoczesne uwzględnienie autonomii proceduralnej obowiązującej na gruncie systemów prawnych państw członkowskich, przy równoległym zapewnieniu efektywnego korzystania sądów krajowych z prawa do wniesienia wniosku o wydanie orzeczenia prejudycjalnego.

Należy mieć na uwadze, że z momentem wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym sprawa główna nie jest przenoszona do rozpatrzenia przez Trybunał, ponieważ nie jest on sądem wyższej instancji w stosunku do sądów krajowych i sądy te nie tworzą z Trybunałem hierarchicznego systemu⁸.

2. Podmioty uprawnione do zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym

Na podstawie art. 267 TFUE uprawnienie do zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej mają sądy państw członkowskich. Jednak sam Traktat nie formułuje pojęcia sądu. Definicji tej należy szukać w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, które w tej kwestii jest niekonsekwentne i bywa również sprzeczne. Brak jednak wątpliwości, że „sąd” jest terminem prawa unijnego i jego interpretacja powinna być dokonywana zgodnie z autonomiczną wykładnią Trybunału. Trybunał ocenia swoją kompetencję do udzielenia odpowiedzi na pytanie prejudycjalne pod kątem wniesienia przez uprawniony do tego podmiot zawsze *ad casum*, więc to sam Trybunał decyduje, jaki podmiot mieści się w zakresie pojęcia „sądu

⁷ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-308.

⁸ *Ibidem*.

krajowego”⁹. Patrząc z perspektywy dotychczasowego orzecznictwa Trybunału, można stwierdzić, że za sąd może zostać uznanych wiele podmiotów, które tak naprawdę w krajowym systemie nie posiadają takiego statusu. Dokonując analizy pod tym kątem, Trybunał kieruje się zazwyczaj kilkoma kryteriami, które nie muszą być spełnione łącznie: utworzenie danego organu na podstawie prawa, uprawnienie jego do orzekania w procedurze spornej, orzekanie na podstawie prawa oraz niezawisły charakter¹⁰. Trybunał przy ustalaniu właściwości podmiotu do zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym kieruje się raczej jego pozycją, a także funkcjami przydanymi i wykonywanymi przez ten organ¹¹.

Jedne z istotniejszych wskazówek w tej materii, którymi kieruje się Trybunał, zostały zawarte w wyroku w sprawie C-96/04 *Standesamt Stadt Niebüll*, zgodnie z którym „w celu ustalania, czy organ odsyłający ma charakter sądu [...], co jest kwestią wewnętrzną wspólnotowego porządku prawnego, Trybunał kieruje się całością okoliczności sprawy, w szczególności podstawą prawną istnienia organu, jego stałym lub tymczasowym charakterem, obligatoryjnym charakterem jego jurysdykcji, kontrydiktoryjnością postępowania, stosowaniem przez organ przepisów prawa oraz jego niezależnością”¹².

Bez wątplenia w tym zakresie znaczący jest również wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C 506/04 *Graham J. Wilson przeciwko Ordre des avocats du Barreau de Luxembourg*, w którym to TS stwierdza: „47. W celu zapewnienia skutecznej ochrony sądowej praw przyznanych dyrektywą 98/5 organ rozpatrujący odwołania od decyzji o odmowie rejestracji, o których mowa w art. 3 tej dyrektywy, powinien odpowiadać pojęciu sądu w rozumieniu przyjętym w prawie wspólnotowym. 48. Pojęcie to zostało ograniczone w orzecznictwie Trybunału dotyczącym pojęcia sądu krajowego w rozumieniu art. 234 TWE [obecnie art. 267 TFUE – J.M.] przez określenie pewnych kryteriów, jakim musi odpowiadać organ, jak powołanie na podstawie ustawy, wyłączna właściwość do rozpatrywania określonego rodzaju sporów, kontrydiktoryjność postępowania i stosowanie przepisów prawa [...]. 49. Pojęcie niezawisłości, integralnego elementu sądu, wymaga przede wszystkim, by organ był podmiotem trzecim w stosunku do organu, który wydał decyzję. 50. Pojęcie to zawiera ponadto dwa elementy. 51. Pierwszy – zewnętrzny – zakłada ochronę organu przed ingerencją i naciskami zewnętrznymi,

⁹ M. Taborowski, *Konsekwencje naruszenia prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, Warszawa 2012, s. 33.

¹⁰ R. Ostrihansky, *Współpraca sądów krajowych z Trybunałem Sprawiedliwości*, [w:] M.M. Kenig-Witkowska (red.), *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, Warszawa 2006, s. 355.

¹¹ M. Taborowski, *op. cit.*

¹² Wyrok z dnia 27 kwietnia 2006 r. w sprawie C-96/04 *Standesamt Stadt Niebüll*, Zb. Orz 2006 I-03561; zob. w szczególności wyroki: z dnia 17 września 1997 r. w sprawie C-54/96 *Dorsch Consult*, [1997] ECR I-4961; z dnia 21 marca 2000 r. w sprawach połączonych od C-110/98 do C-147/98 *Gabalfrisa i in.* [2000] ECR I-01577; z dnia 14 czerwca 2001 r. w sprawie C-178/99 *Salzmann* [2001] ECR I-4421, oraz z dnia 15 stycznia 2002 r. w sprawie C-182/00 *Lutz i In.*, [2002] ECR I-547.

mogącymi zagrozić niezależności osądu przez jego członków rozpatrywanych sporów [...]. 52. Drugi element – wewnętrzny – łączy się z pojęciem bezstronności i dotyczy jednakowego dystansu do stron sporu i ich interesów w odniesieniu do jego przedmiotu. Element ten to wymaganie obiektywizmu [...]. 53. Gwarancje niezawisłości i bezstronności wymagają istnienia zasad, w szczególności co do składu organu, mianowania, okresu trwania kadencji oraz powodów wyłączenia i odwołania jego członków, pozwalających wykluczyć w przekonaniu podmiotów prawa wszelką uzasadnioną wątpliwość co do niezależności tego organu od czynników zewnętrznych oraz neutralności w odniesieniu do pozostających w sporze interesów [...]"¹³.

Po analizie orzecznictwa TS UE można dojść do wniosku, że nadaje on uprawnienie do zwracania się z pytaniami prejudycjalnymi wszystkim sądom, które wydają orzeczenia wywołujące skutek prawny wobec jednostek oraz mają wpływ na stosowanie prawa unijnego.

Zgodnie z art. 267 TFUE obowiązkowo z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału zwraca się sąd, od którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego. Według teorii abstrakcyjnej sądami ostatniej instancji są sądy zajmujące najwyższe miejsce w strukturze sądownictwa poszczególnych państw członkowskich. W teorii konkretnej z kolei określa się mianem sądu ostatniej instancji sąd nie według jego miejsca w hierarchii, ale w zależności od rodzaju postępowania i rozstrzygnięć procesowych, jakie mogą być podjęte w tym postępowaniu. Zgodnie z tą teorią sądem ostatniej instancji jest sąd, który ze względu na charakter sporu jest ostatnią instancją w konkretnej sprawie, a którego orzeczenie w danym przypadku nie będzie mogło być już wzruszone przez skorzystanie ze środka odwoławczego¹⁴.

Zwracając się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości, sąd może działać zarówno z urzędu, jak na wniosek stron¹⁵, jednakże samo prawo skierowania pytania do Trybunału przysługuje jedynie sądowi, a nie stronom postępowania toczącego się przed sądem krajowym¹⁶.

3. Zakres przedmiotowy pytania prejudycjalnego

Art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej stanowi, że Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do orzekania w ramach procedury pytań prejudycjalnych w kwestii:

¹³ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-312.

¹⁴ A. Kastelik-Smaza, *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw jednostki*, Warszawa 2010, s. 119.

¹⁵ Por. Nota informacyjna pkt 20.

¹⁶ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-318.

- wykładni Traktatów,
- ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii.

Do zadań Trybunału Sprawiedliwości na podstawie powyższego przepisu w takim razie należy wykładnia Traktatów, czyli wykładnia prawa pierwotnego. Jednakże, co warto zaznaczyć, do kompetencji Trybunału nie należy kontrola legalności prawa pierwotnego. Przyjmuje się szerokie rozumienie pojęcia Traktatów¹⁷, tak więc w zakres aktów podlegających wykładni Trybunału zaliczyć trzeba Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Traktat o Unii Europejskiej, Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej, traktaty zmieniające oraz traktaty akcesyjne, również postanowienia ujęte w Karcie Praw Podstawowych (art. 6 ust. 1 TUE nadał Karcie taką samą moc prawną jaką mają traktaty)¹⁸. Ponadto, Trybunał dokonuje wykładni decyzji Rady lub Rady Europejskiej, które mają charakter konstytucyjny, czyli przyjmowanych należycie z mechanizmami konstytucyjnymi¹⁹.

Akty przyjęte przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii także mogą zostać poddane, w ramach procedury pytania prejudycjalnego, wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości. W tym przypadku w ramach pojęcia aktu prawnego zalicza się nie tylko akty wiążące, czyli rozporządzenia, dyrektywy i decyzje, ale również akty o charakterze niewiążącym, takie jak zalecenia czy akty nienazwane, w tym deklaracje, wytyczne i rezolucje. Podobnie jest w odniesieniu do umów międzynarodowych zawartych przez Unię Europejską, które jednocześnie zostały podpisane przez państwa członkowskie²⁰.

Dopiero w Traktacie z Lizbony została rozszerzona jurysdykcja Trybunału Sprawiedliwości w stosunku do aktów prawa wtórnego Unii. Poprzednio obowiązujący w tej materii art. 234 TWE, przyznawał kompetencję dla Trybunału tylko odnośnie do wykładni i ważności aktów instytucji unijnych i Europejskiego Banku Centralnego, a także wykładni statutów organów, które zostały utworzone na podstawie aktu Rady, w przypadku gdy było to przewidziane w statutach. Aktualnie w obrębie jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości znajdują się więc wszystkie akty wydawane przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii, bez względu na sposób ich powołania oraz zastrzeżenia nadającego Trybunałowi taką kompetencję²¹.

Szeroka jurysdykcja odnośnie do aktów, które mogą zostać poddane wykładni Trybunału Sprawiedliwości, została wymieniona w art. 288 TFUE. Zaliczyć, więc do nich

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ A. Kastelik-Smaza, *op. cit.*, s. 22.

¹⁹ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-318.

²⁰ A. Kastelik-Smaza, *op. cit.*, s. 22 i n.

²¹ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-318 i n.

należy nie tylko akty prawnie wiążące, ale również akty niewiążące. Brak wątpliwości w tej kwestii został potwierdzony w jednym z orzeczeń Trybunału, w którym stwierdził on, że: „1. Inaczej niż art. 173 TWE [obecnie art. 267 TFUE- J.M.], który wyklucza kontrolę ze strony Trybunału aktów o charakterze zaleceń, art. 177 TWE [obecnie art. 267 TFUE- J.M.] przyznaje Trybunałowi jurysdykcję do wydawania orzeczeń prejudycjalnych w sprawie ważności i interpretacji wszystkich aktów instytucji Wspólnoty bez wyjątku. Ma on zatem jurysdykcję do orzekania w sprawie wykładni zaleceń przyjętych na podstawie Traktatu”²².

Traktat z Lizbony wprowadził istotną zmianę dotyczącą zakresu aktów prawnych, których Trybunał wykładni może dokonać. Materia ta została rozszerzona na wszystkie akty, które są wydawane przez organy lub jednostki organizacyjne Unii. Rozszerzono przez to możliwość wniesienia pytania prejudycjalnego także względem decyzji wydawanych przez agencje wykonawcze, które zajmują się m.in. administracją programów Unii Europejskiej, oraz inne agencje Unii, w tym względem decyzji wydawanych przez Europol, jednakże tylko w sytuacji, jeżeli ich celem jest wywołanie skutków prawnych, a proces ich kontroli albo ich interpretacja okaże się konieczna do wydania przeczenia przez sąd krajowy²³.

Trybunał Sprawiedliwości posiada również kompetencje do dokonania wykładni wyroku prejudycjalnego, który już wcześniej został wydany, jednakże nie jest badana przez Trybunał ważność samego wyroku²⁴.

Trybunał nie jest upoważniony do dokonywania wykładni w obrębie umów międzynarodowych zawieranych przez państwa członkowskie²⁵, a niemieszczących się w zakresie struktury traktatów, a przede wszystkim nie jest upoważniony do dokonywania wykładni przepisów prawa krajowego, nawet jeśli zostały one przyjęte, żeby wdrożyć prawo wspólnotowe do krajowego systemu prawnego. Swego czasu dyskusyjna i problematyczna stała się „linia orzeczeń *Dzodzi*”, która to przyznała Trybunałowi prawo do udzielania odpowiedzi na pytania prejudycjalne także w ramach sporów krajowych, nawet bez elementu wspólnotowego, w przypadku gdy na podstawie prawa krajowego lub

²² Wyrok TS z dnia 13 grudnia 1989 r. w sprawie C-322/88 *Salvatore Grimaldi v. Fonds des maladies professionnelles*. [1989] ECR I-4407.

²³ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-320 i n.

²⁴ Szerzej Postanowienie TS z dnia 5 marca 1986 r. w sprawie 69/85 *Wünsche Handelsgesellschaft*, [1986] ECR 947: „[...] nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby sąd krajowy skierował do trybunału kolejne pytanie prejudycjalne w danej sprawie, którego celem jest dokonanie wykładni uprzednio wydanego orzeczenia. Jest to uzasadnione wtedy, gdy sąd ma trudności w zrozumieniu lub zastosowaniu orzeczenia prejudycjalnego, gdy pojawia się nowa kwestia wymagająca wyjaśnienia lub gdy pojawiają się nowe okoliczności, które mogą spowodować udzielenie odmiennej odpowiedzi zadane wcześniej pytania [...]”.

²⁵ C. Mik, *Trybunał Sprawiedliwości wobec autonomii sądu krajowego w zakresie wnoszenia pytań prejudycjalnych*, [w:] C. Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS. Funkcjonowanie procedury prejudycjalnej w Polsce*, Toruń 2006, s. 72 i n.

warunków zawartych w umowie prywatnej przepisy wspólnotowe mają zastosowanie do rozstrzygnięcia sporu zawisłego przed sądem krajowym²⁶. Ta linia orzecznicza spotkała się z dość krytycznymi uwagami, w szczególności ze strony doktryny.

Na podstawie art. 267 TFUE sądy krajowe mogą zadawać pytania prejudycjalne w zakresie wykładni prawa Unii Europejskiej. Należy podkreślić, że sądy krajowe mają prawo, a w niektórych przypadkach są wręcz zobowiązane do wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym. Zobowiązane do wniesienia pytania prejudycjalnego są sądy, od których rozstrzygnięcia nie można się odwołać. Znaczące złagodzenie tego obowiązku nastąpiło na podstawie orzeczenia TS w sprawie 283/81 *CILFIT i inni przeciwko Minister della Sanità*²⁷. Zdefiniowana została wówczas formuła CILFIT, która stanowi: „Sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, jest zobowiązany – w przypadku gdy powstaje przed nim pytanie dotyczące prawa wspólnotowego – do spełnienia swojego obowiązku przedłożenia pytania, chyba że stwierdził on, że podniesione pytanie nie jest istotne dla sprawy lub że dany przepis prawa wspólnotowego stanowił już przedmiot wykładni Trybunału, lub że prawidłowe stosowanie prawa wspólnotowego jest tak oczywiste, że nie pozostawia ono miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości; istnienie takiej ewentualności należy oceniać z uwzględnieniem cech charakterystycznych prawa wspólnotowego i szczególnych trudności, jakie sprawia jego wykładnia, oraz niebezpieczeństwa rozbieżności w orzecznictwie wewnątrz Wspólnoty”²⁸.

Powyższe rozstrzygnięcie Trybunału stało się podstawą do określenia sytuacji, w których sąd ostatniej instancji nie ma obowiązku zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości. Takie przypadki występują, gdy:

- decyzja w kwestii wykładni prawa unijnego nie jest niezbędna do wydania rozstrzygnięcia w sprawie,
- decyzje uprzednio wydane przez Trybunał odnosiły się już do kwestii prawnych, których dotyczy pytanie, bez względu na rodzaj postępowania prowadzącego do tych decyzji, także w przypadku gdy kwestie, o które chodzi, nie są całkowicie identyczne,
- zastosowanie prawa unijnego jest na tyle oczywiste, że nie wzbudza żadnych wątpliwości.

Mając powyższe na uwadze, można stwierdzić, że sąd krajowy ma możliwość wniesienia pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości, jeżeli twierdzi, że

²⁶ Szerzej S.L. Kaleda, *Właściwość Trybunału Sprawiedliwości do wydawania orzeczeń wstępnych w sytuacji krajowej*, [w:] S. Biernat (red.), *Studia z prawa Unii Europejskiej*, Kraków 2000, s. 137 i n.

²⁷ Wyrok z dnia 6 października 1982 r. w sprawie C-283/81 *Srl CILFIT i Lanificio di Gavardo SpA v. Ministero della Sanità*, [1982] ECR 3415.

²⁸ *Ibidem*.

uzyskanie na to pytanie odpowiedzi jest konieczne do wydania rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu²⁹. Do obowiązków sądu krajowego, od którego orzeczeń nie może zostać wniesione odwołanie na podstawie prawa wewnętrznego, należy zwrócenie się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału. Jednakże w przypadku, gdy Trybunał orzekł już uprzednio w takiej kwestii w podobnej sprawie i została ona już przez niego wyjaśniona to sąd krajowy jest zwolniony z tego obowiązku³⁰.

Jest to doktryna *acte éclairé*, której źródła należy szukać w wyroku Trybunału w sprawie *Da Costa*³¹. W orzeczeniu tym TS stwierdził, że: „Obowiązek nałożony przez art. 177 [obecnie art. 267 TFUE- J.M.] akapit trzeci Traktatu o EWG na sądy krajowe, których orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, może być pozbawiony celowości z racji mocy wiążącej wykładni dokonanej przez Trybunał na mocy art. 177 w przypadku, gdy podniesione pytanie jest materialnie identyczne z pytaniem, które stanowiło już przedmiot orzeczenia wydanego w trybie prejudycjalnym w podobnym przypadku.

Trybunał orzekając w ramach art. 177, podejmuje się wywnioskować o znaczeniu norm wspólnotowych z brzmienia i ducha Traktatu, zastosowanie tak zinterpretowanych norm należy natomiast do sędziego krajowego.

Art. 177 pozwala zawsze sądowi krajowemu, jeśli uzna to za stosowne, na ponowne zadawanie pytań w kwestii wykładni, nawet jeśli były one już przedmiotem orzeczenia prejudycjalnego w podobnej sprawie³².

W orzeczeniu w sprawie *CILFIT*, mimo że generalnie stanowiący o doktrynie *acte clair*, Trybunał potwierdził słuszność zasady *acte éclairé*, to: „Jednakże sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, jest zobowiązany – w przypadku gdy powstaje przed nim pytanie dotyczące prawa wspólnotowego – do spełnienia swojego obowiązku przedłożenia pytania, chyba że stwierdził on, że [...] dany przepis prawa wspólnotowego stanowił już przedmiot wykładni przez Trybunał³³.

W granicach tej doktryny *acte éclairé* nie jest wymagane dokładne spełnienie przesłanki materialnej identyczności. Uzasadnieniem dla braku obowiązku wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym jest możliwość korzystania z utrwalonego orzecznictwa TS, który rozstrzygnął uprzednio sporną kwestię prawną – bez względu na rodzaj postępowania,

²⁹ Zob. Nota informacyjna dotycząca składania przez sądy krajowe wniosków o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym, , Dz. Urz. UE C 160/01 z 28.05.2011 r., § 11.

³⁰ J. Skrzydło, *Doktryna acte éclairé w orzecznictwie Trybunału Wspólnoty Europejskiej i sądów krajów członkowskich Unii Europejskiej*, „Studia Prawno-Europejskie” 1997, t. 2, s. 143 i n.

³¹ Wyrok z dnia 27 marca 1963 r. od 28 do 30/62 w sprawie *Da Costa en Schaake NV, Jakob Mejer, NV, Horst-Holland NV v. Netherland Inland Revenue Administration*, [1963] ECR 31.

³² *Ibidem*.

³³ M. Wąsek-Wiaderek, *op. cit.*, s. 46.

które było źródłem tego orzecznictwa. Jest tak także w przypadku, gdy sporne pytania nie są w pełni identyczne³⁴.

Na podstawie doktryny *acte éclairé* sądy krajowe zwolnione są z obowiązku skierowania pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości, jednakże doktryna ta nie znosi uprawnień sądu do wystąpienia z takim pytaniem³⁵.

To od oceny sądu krajowego, zarówno tego, na którym ciąży obowiązek zadania pytania prejudycjalnego, jak i sądu posiadającego uprawnienia w tej materii, zależy, czy istnieje konieczność uzyskania odpowiedzi, która jest niezbędna do wydania rozstrzygnięcia. Ponadto należy pamiętać, że sądy krajowe nie mają obowiązku zadania pytania prejudycjalnego Trybunałowi, jeżeli już wcześniej Trybunał rozpatrywał i wyjaśnił podobną sprawę.

Źródłem rozszerzenia tej zasady jest wspomniane wyżej orzeczenie w sprawie 283/81 *CILFIT*. Trybunał w tym wyroku: „uznał, że sąd, od którego nie przysługuje odwołanie, może nie wnosić pytania, jeśli podobna, niekoniecznie zatem materialnie identyczna, kwestia wykładni prawa Unii zastała wyjaśniona już przez Trybunał Sprawiedliwości, bez względu na tryb, w jakim to nastąpiło, w orzeczeniu w podobnej sprawie”³⁶.

Bazując na orzecznictwie Trybunału, sąd krajowy sam może wyinterpretować jednoznacznie odpowiedź na pytanie, jeżeli podobna kwestia była już przedmiotem wyjaśnienia przez TS. W takim przypadku sąd krajowy może odstąpić od skierowania pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości. Nie jest jednak zakazane ponowne zwrócenie się z pytaniem prejudycjalnym, nawet w przypadku, gdy podobna kwestia była już wcześniej wyjaśniana.

W sytuacji, gdy już wcześniej podobna sprawa była wyjaśniana, a mimo to sąd krajowy zwraca się z pytaniem prejudycjalnym, Prezes TS zleca sekretarzowi TS poinformowanie sądu krajowego, o tym, że podobna sprawa była już rozpatrywana. Sąd krajowy może wówczas wycofać pytanie³⁷.

Na podstawie art. 104 § 3 Regulaminu Trybunału Sprawiedliwości Trybunał może rozpatrzyć merytorycznie także podtrzymane przez sąd krajowy pytanie i wydać postanowienie z uzasadnieniem, które zawiera odesłanie do orzecznictwa TS.

Druga z doktryn stosowanych nie tylko w celu odciążenia Trybunału, ale także w celu zaoszczędzenia czasu i kosztów w procesie toczącym się przed sądem krajowym, to doktryna *acte clair*. Została ona wywiedziona z orzeczenia zapadłego w sprawie *CILFIT*, o której już wyżej wspomniano.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ K. Pazderska, *Art. 177 Traktatu Wspólnoty Europejskiej. Procedura współpracy między sądami*. „GS” 1999, nr 5, s. 15–16.

³⁶ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-342 i n.

³⁷ Zob. wyrok z dnia 30 września 2003 r. w sprawie C-224/01 *Köbler v. Austria*, [2003] ECR I-10239.

„Art. 177 [obecnie art. 267 – J.M.] akapit trzeci Traktatu EWG powinien być interpretowany w ten sposób, że sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, jest zobowiązany – w przypadku gdy powstaje przed nim pytanie dotyczące prawa wspólnotowego – do spełnienia swojego obowiązku przedłożenia pytania, chyba że stwierdził on, że podniesione pytanie nie jest istotne dla sprawy lub że dany przepis prawa wspólnotowego stanowił już przedmiot wykładni przez Trybunał lub, że prawidłowe stosowanie prawa wspólnotowego jest tak oczywiste, że nie pozostawia ono miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości; istnienie takiej ewentualności należy oceniać z uwzględnieniem cech charakterystycznych prawa wspólnotowego i szczególnych trudności, jakie sprawia jego wykładnia oraz niebezpieczeństwo rozbieżności w orzecznictwie wewnątrz Wspólnoty”³⁸.

Zgodnie z art. 103 ust. 3 Regulaminu Trybunału Sprawiedliwości w sytuacji, gdy sąd krajowy wniesie pytanie prejudycjalne w sprawie oczywistej Trybunał może orzec postanowieniem z uzasadnieniem uprzednim po powiadomieniu sądu krajowego, po wysłuchaniu ewentualnych uwag przedstawionych przez uprawnione podmioty oraz wysłuchaniu rzecznika generalnego.

W wyroku przedstawionym powyżej zostały zawarte pewne ograniczenia stosowania doktryny *acte clair*:

„Prawidłowe stosowanie prawa wspólnotowego może być tak oczywiste, że nie pozostawia ono miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości co do sposobu rozstrzygnięcia postawionego pytania. Zanim sąd krajowy stwierdzi zaistnienie takiej sytuacji, musi być on przekonany, że taka sama oczywistość zachodzi również w opinii sądów innych państw członkowskich i Trybunału Sprawiedliwości.

Jedynie wtedy, gdy spełnione są te przesłanki, sąd krajowy może zaniechać przedłożenia tego pytania Trybunałowi i rozstrzygnąć ją na własną odpowiedzialność. Jednakże istnienie takiej możliwości należy oceniać z uwzględnieniem cech charakterystycznych prawa wspólnotowego i szczególnych trudności, jakie sprawia jego wykładnia.

Przed wszystkim należy wziąć pod uwagę, że akty prawa wspólnotowego są redagowane w wielu językach i różne wersje językowe są na równi autentyczne; wykładnia przepisu prawa wspólnotowego wymaga zatem porównania poszczególnych wersji językowych.

Następnie należy zauważyć, że nawet w przypadku dokładniej zgodności wersji językowych prawo wspólnotowe stosuje właściwą sobie terminologię. Ponadto należy

³⁸ Wyrok z dnia 6 października 1982 r. w sprawie C-283/81 *Srl CILFIT i Lanificio di Gavardo SpA v. Ministero della Sanità*, [1982] ECR 3415.

podkreślić, że pojęcia prawne nie mają koniecznie tej samej treści w prawie wspólnotowym i w poszczególnych systemach prawa krajowego.

Wreszcie każdy przepis prawa wspólnotowego powinien być ujmowany w swoim kontekście i interpretowany w świetle wszystkich przepisów tego prawa, jego celów i stanu rozwoju w czasie, gdy dany przepis ma zostać zastosowany³⁹.

Mimo że w rozstrzygnięcie w sprawie *CILFIT* dotyczyło sądów krajowych, od których orzeczeń nie ma możliwości odwołania, to jednak na zasadzie analogii sądy niższej instancji formułę *CILFIT* powinny traktować jako wskazówkę.

Według reguł przyjętych przez Trybunał w tym wyroku za *acte clair* (sprawa oczywista) należy uznać taki akt, który jest jasny, oczywisty i nie budzi jakichkolwiek wątpliwości. Na tę doktrynę można powoływać się jedynie w zakresie interpretacji prawa, nie można zaś posługiwać się nią w zakresie nieważności.

Najbardziej problematyczna dla sądów krajowych jest wykładania prawa Unii i pojawiające się rozbieżności w konfrontacji przepisów unijnych z przepisami krajowymi. Jednakże w takim przypadku sąd krajowy powinien kierować się zasadą prymatu prawa unijnego, odmawiając zastosowania prawa krajowego. Należy podkreślić, że w zakresie obowiązków sądów krajowych wpisane jest zapewnienie skuteczności prawa unijnego, zaś do kompetencji Trybunału Sprawiedliwości należy wspieranie sądów krajowych w realizacji tego zadania⁴⁰. Zasada prymatu prawa unijnego powinna być stosowana przez sądy krajowe w razie stwierdzenia przez nie konfliktu norm unijnych z normami krajowymi. Niemniej jednak w celu realizacji tej zasady nie jest konieczne kierowanie pytania prejudycjalnego do Trybunału. W przypadku jednak wątpliwości interpretacyjnych prawa unijnego sąd krajowy powinien wystąpić do TS z takim pytaniem zgodnie z art. 267 TFUE⁴¹.

W toku postępowania przed sądem krajowym może pojawić się kwestia ważności aktu prawa unijnego. Problem pojawia się w momencie, gdy środek prawa krajowego oparty został na prawie unijnym. W takiej sytuacji można wnioskować, że akt prawa Unii jest niezgodny z prawem. Badanie legalności aktów instytucji i organów unijnych co do zasady odbywa się z trybie art. 263 TFUE, jednakże kontrola ich ważności może się odbyć się również w drodze pytania prejudycjalnego.

Kontrole dokonywane na podstawie art. 263 i art. 267 TFUE były z początku traktowane przez Trybunał jako tryby autonomiczne. Jednak z czasem TS wyłączył możliwość podważania legalności aktów unijnych w procedurze pytania prejudycjalnego w przypadku, gdy strona postępowania przed sądem krajowym miała możliwość

³⁹ Wyrok z dnia 6 października 1982 r. w sprawie C-283/81 *Srl CILFIT i Lanificio di Gavardo SpA v. Ministero della Sanità*, [1982] ECR 3415, pkt:16–20.

⁴⁰ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-345 i n.

⁴¹ *Ibidem*.

wniesienia skargi w trybie art. 263 TFUE, a nie dotrzymała terminu, który jest przewidziany w tym przepisie.

W sytuacji stosowania procedury pytania prejudycjalnego do kwestionowania ważności aktów prawych instytucji i organów Unii na podstawie art. 267 TFUE uzupełniająco stosuje się art. 263 TFUE, tak więc do oceny legalności aktów w tej procedurze mają zastosowanie przesłanki określone w art. 263 TFUE. Warto podkreślić, że zagwarantowanie możliwości zakwestionowania aktów instytucji i organów Unii w toku postępowania przed sądem krajowym jest o tyle istotne, że jednostka może wnieść o badanie ważności aktu także w przypadku, gdy nie ma możliwości wniesienia skargi w trybie art. 263 TFUE⁴².

Nie można jednak w trybie postępowania na podstawie art. 267 TFUE zmierzać do wzruszenia zasady pewności prawa przez uniemożliwienie kontroli decyzji dotyczących jednostek bezpośrednio i indywidualnie, które na skutek upływu dwumiesięcznego terminu określonego w art. 263 TFUE, stały się ostateczne.

W linii orzeczniczej TS zostało przyjęte, że dokonywanie kontroli aktów prawa wtórnego Unii jest niemożliwe w przypadku, kiedy jest oczywiste, że skarga wniesiona w ramach art. 263 TFUE byłaby dopuszczalna⁴³.

W związku z możliwością nadania sądom krajowym uprawnienia w zakresie kwestionowania legalności aktów prawa wtórnego pojawia się problem samodzielności owych sądów do stwierdzania nieważności prawa unijnego. Kwestia ta została przez Trybunał rozstrzygnięta w wyroku 314/85 w sprawie *Foto-Frost*⁴⁴, w którym stwierdził on, że: „Sądy krajowe, od których orzeczenia przysługuje odwołanie, mogą badać ważność aktu wspólnotowego i jeżeli uznają argumenty stron dotyczące nieważności za bezzasadne, odrzucają je, ogłaszając akt za całkowicie ważny. Natomiast sądy, których orzeczenia są ostateczne zgodnie z prawem wewnętrznym, nie są właściwe do orzekania o ważności aktów instytucji wspólnotowych”⁴⁵.

W punkcie 20 powyższego orzeczenia Trybunał stwierdził, że sądy państw członkowskich, od których nie ma możliwości odwołania, mogą stwierdzić tylko, że akt unijny jest ważny, natomiast do obowiązków pozostałych sądów krajowych należy wniesienie pytania prejudycjalnego do Trybunału. Uzasadnieniem dla takiego rozstrzygnięcia były trzy argumenty, mianowicie: zasada jednolitego stosowania prawa Unii, spójność systemu prawnego Unii i funkcja, jaka została nadana Trybunałowi w strukturze instytucjonalnej Unii Europejskiej.

⁴² I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-352 i n.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Zob. wyrok z dnia 22 października 1987 r. w sprawie C-314/85 *Foto-Frost vs. Hauptzollamt Lübeck-Ost*, [1987] ECR 4199.

⁴⁵ *Ibidem*.

Ponadto, TS stwierdził, że w pewnych sytuacjach sądy krajowe mogą stosować środki tymczasowe w postaci zawieszenia stosowania prawa unijnego budzącego wątpliwości, aż do momentu wyjaśnienia tej kwestii przez Trybunał⁴⁶.

Kluczowym wyrokiem był bez wątpienia wyrok w sprawie 66/80 *International Chemical Corporation*⁴⁷, w którym to Trybunał orzekł, że akty, wobec których w trybie pytania prejudycjalnego została orzeczona nieważność, mają traktować ten akt jako nieważny. Warto podkreślić, że taki akt nie może zostać przez sąd uznany za ważny, a w razie jakichkolwiek wątpliwości w tej kwestii powinien on skierować pytanie prejudycjalne do TS.

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości została już nie raz potwierdzona wyłączna kompetencja Trybunału do wydawania rozstrzygnięć w kwestii nieważności aktów prawnych Unii Europejskiej. Wyraźnie podkreśla się, że takiej kompetencji nie mają sądy krajowe, od których rozstrzygnięć nie ma możliwości odwołania, także wtedy, gdy TS stwierdził o nieważności analogicznych przepisów w porównywalnym akcie.

4. Wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym

Konkretna forma orzeczenia, na podstawie którego sąd krajowy powinien się zwrócić do Trybunału Sprawiedliwości, nie została przewidziana w Traktacie. Przede wszystkim trzeba pamiętać, że dokument ten będzie podstawą postępowania przed TS, tak więc Trybunał musi dysponować niezbędnymi danymi, które pozwolą na udzielenie sądowi krajowemu niezbędnej odpowiedzi. Co warto podkreślić, wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest jedynym dokumentem przekazywanym podmiotom uprawnionym do przedkładania Trybunałowi uwag, zwłaszcza państwom członkowskim i instytucjom, oraz przekładanym na inne języki⁴⁸.

Wniosek powinien być zredagowany w sposób prosty, jasny i precyzyjny oraz nie zawierać zbędnych danych⁴⁹ z uwagi na to, że musi być on czytelny dla Trybunału oraz innych podmiotów, które biorą udział w postępowaniu. Podstawowe wskazówki formułowania pytań, ich uzasadniania i informacji, które powinny się zawierać we wniosku, zostały sprecyzowane w § 22 Noty informacyjnej, która w tym miejscu stanowi, że: „Do przedstawienia we właściwy sposób ram wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wystarczy często dokument nieprzekraczający dziesięciu stron. Przy zachowaniu

⁴⁶ Zob. wyrok z dnia 21 lutego 1991 r. w sprawie C-143/88 i C-92/89 *Zuckerfabrik* [1991] ECR I-415 oraz wyrok z dnia 9 listopada 1995 r. w sprawie C-465/93 *Atlanta*, [1995] ECR 3761.

⁴⁷ Wyrok z dnia 13 maja 1981 r. w sprawie 66/80 *SpA International Chemical Corporation v. Amministrazione delle finanze dello Stato*, [1981] ECR 1191.

⁴⁸ Nota informacyjna dotycząca składania... *op. cit.*, § 20.

⁴⁹ *Ibidem*, § 21.

wymogu lapidarności, postanowienie odsyłające musi jednakże być wystarczająco kompletne i zawierać wszelkie istotne informacje pozwalające Trybunałowi oraz podmiotom uprawnionym do przedkładania uwag właściwie zrozumieć ramy faktyczne i prawne postępowania przed sądem krajowym. W szczególności, postanowienie odsyłające powinno:

- zawierać zwięzłe przedstawienie przedmiotu sporu oraz ustaleń co do istotnych okoliczności faktycznych lub co najmniej wyjaśniać założenia faktyczne, na których oparte zostało pytanie prejudycjalne;
- przytaczać brzmienie mających zastosowanie krajowych przepisów oraz wskazywać, w razie potrzeby, istotne dla sprawy orzecznictwo krajowe, podając w każdym przypadku dokładne odniesienia (np.: stronę konkretnego dziennika urzędowego lub zbioru orzeczeń; ewentualnie odniesienia do zasobów internetowych);
- wskazywać możliwie najdokładniej istotne dla sprawy przepisy prawa Unii;
- podawać powody, dla których sąd krajowy zwraca się z pytaniem o wykładnię lub ważność określonych przepisów prawa Unii oraz związek między tymi przepisami a ustawodawstwem krajowym mającym zastosowanie do sporu przed sądem krajowym;
- zawierać, w razie potrzeby, streszczenie istoty głównych argumentów stron postępowania przed sądem krajowym.

W celu ułatwienia lektury wniosku i możliwości powoływania się na niego, wskazane jest, aby poszczególne punkty lub ustępy postanowienia odsyłającego były ponumerowane⁵⁰.

Ponadto sąd krajowy może zwięzłe przedstawić swoją propozycję odpowiedzi na wniesione przez siebie pytanie.

Treść zasadnicza pytania lub pytań prejudycjalnych powinna być umieszczona w odrębnej i jasno oznaczonej części postanowienia odsyłającego. Najczęściej jest ono umieszczane na początku lub końcu wniosku. Powinno być ono sformułowane na tyle zrozumiale, żeby nie zaistniała konieczność odwoływania się do uzasadnienia wniosku, które wszelako przedstawia kontekst niezbędny do przeprowadzenia właściwej oceny⁵¹.

Dosyć często się zdarza, że w jednym wniosku sąd krajowy umieszcza kilka pytań dotyczących danej sprawy⁵². Najczęściej są one logicznie ze sobą powiązane, jednak zdarza się, że Trybunał udziela odpowiedzi na pierwsze pytanie na tyle wyczerpująco, że

⁵⁰ *Ibidem*, § 22.

⁵¹ Zob. *Ibidem*.

⁵² S. Biernat, *op. cit.*, s. 364.

już kolejne stają się bezprzedmiotowe. Zdarza się również i tak, że Trybunał zmienia kolejność pytań⁵³.

Językiem postępowania w sprawie pytania prejudycjalnego jest język oficjalny państwa, którego sąd występuje do Trybunału Sprawiedliwości z pytaniem prejudycjalnym. Język francuski jest językiem roboczym TS, jednakże orzeczenie zostaje przetłumaczone na wszystkie języki państw członkowskich.

Postępowanie w sprawie pytań prejudycjalnych przed Trybunałem jest bezpłatne. Trybunał też nie rozstrzyga o kosztach stron postępowania przed sądem krajowym, ponieważ o kosztach tych rozstrzyga sam sąd krajowy⁵⁴.

Decyzja o skierowaniu pytania prejudycjalnego należy do sądu krajowego. To sąd krajowy po uprzedniej ocenie potrzeby i zasadności zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym kieruje takowe do TS. Jednakże Trybunał taki wniosek może odrzucić lub też może odmówić udzielenia odpowiedzi na pytanie w nim zawarte. Ma to miejsce w szczególności w przypadku, gdy:

- „a) pytanie nie dotyczy prawa unijnego;
- b) pytanie sformułowane jest zbyt ogólnie, w sposób uniemożliwiający Trybunałowi Sprawiedliwości stwierdzenie, czego dokładnie dotyczą wątpliwości sądu krajowego, i udzielenie precyzyjnej odpowiedzi;
- c) pytanie nie dotyczy kwestii prawnej, ale np. oceny stanu faktycznego lub materiału dowodowego;
- d) sąd krajowy nie przedstawił stanu faktycznego i prawnego w sposób pozwalający Trybunałowi Sprawiedliwości na zrozumienie kontekstu zagadnień, będących przedmiotem wątpliwości;
- e) postępowanie prejudycjalne stało się bezprzedmiotowe;
- f) spór między stronami jest fikcyjny;
- g) orzeczenie prejudycjalne nie miałoby wpływu na rozstrzygnięcie postępowania głównego, w szczególności gdy pytania ma charakter abstrakcyjny lub hipotetyczny”⁵⁵.

5. Skutki orzeczeń prejudycjalnych

Rozstrzygnięcie Trybunału Sprawiedliwości wydane w ramach procedury prejudycjalnej wiąże sąd krajowy, który zwrócił się do TS z pytaniem prejudycjalnym. Orzeczeniem tym związane są również sądy wyższych instancji, które rozpatrują daną sprawę na skutek wniesienia środków odwoławczych. Tak więc, można stwierdzić, że oznacza to,

⁵³ M. Wąsek-Wiaderek, *op. cit.*, s. 60.

⁵⁴ Nota informacyjna dotycząca składania... *op. cit.*, § 28.

⁵⁵ A. Kastelik-Smaza, *op. cit.*, s. 133.

że w danej sprawie sąd państwa członkowskiego ma obowiązek uwzględnić wskazaną przez Trybunał wykładnię normy prawa unijnego, a w przypadku pytania dotyczącego nieważności aktu prawa unijnego sąd krajowy ma obowiązek ominięcia tych przepisów.

Orzeczenie wydane w trybie pytania prejudycjalnego, zarówno dotyczące wykładni, jak i ważności, ma moc wiążącą od momentu jego ogłoszenia. Co do zasady wywołują one skutek *ex tunc*⁵⁶. Jednakże w szczególnych przypadkach Trybunał może ograniczyć w czasie skutki wydanych przez siebie orzeczeń. Taka ewentualność jest możliwa w przypadku, gdyby orzeczenie ze skutkiem *ex tunc* spowodowało poważne skutki finansowe lub inne niekorzystne skutki dla podmiotów, które stosują prawo unijne w dobrej wierze.

Po raz pierwszy Trybunał ograniczył w czasie skutki swoich orzeczeń, czyli dopuścił skutek *ex nunc* w sprawie *Defrenne*⁵⁷. Sprawa dotyczyła nierówności wynagrodzeń pracowników płci żeńskiej i męskiej. Powódka, stewardessa zatrudniona w liniach lotniczych Sabena, otrzymywała niższe wynagrodzenie niż zatrudnieni na tym samym stanowisku mężczyźni. Na podstawie art. 119 TWE [obecnie art. 157 TFUE] oraz powołując się na bezpośredni skutek prawa wspólnotowego domagała się odszkodowania od swojego pracodawcy. Trybunał orzekł bezpośredni skutek zasady niedyskryminacji w odniesieniu do wysokości wynagrodzenia ze względu na płeć w stosunku do przyszłości. Skutek wsteczny tego wyroku bez wątpienia spowodowałby lawinowy napływ skarg o wyrównanie wynagrodzenia, tak więc TS zdecydował się na ograniczenie skutku orzeczenia. Trybunał uznał, że skarga o wynagrodzenie za okres poprzedzający na podstawie art. 119 TWE jest możliwa tylko dla osób, które już wystąpiły z żądaniem.

W przypadku pytania prejudycjalnego dotyczącego ważności aktów prawnych Unii i uznania dany akt za nieważny to orzeczenie bezspornie wywołuje skutek w postępowaniu, w obrębie którego pytanie prejudycjalne zostało zadane, w tym również w trybach odwoławczych w tej sprawie.

Do czasu formalnego uchylecia lub zmiany przez instytucję Unii akt pozostaje w mocy. Efektem orzeczenia jest niezastosowanie w danej sprawie przez sąd krajowy aktu uznanego za nieważny⁵⁸.

Mimo że orzeczenie prejudycjalne wiąże sąd krajowy i wywołuje głównie skutki w konkretnej sprawie, to jednak w praktyce orzeczenie takie wywołuje skutki także poza sprawą, w której zostało wydane. Dzieje się tak w szczególności za sprawą doktryny *acte*

⁵⁶ D. Miąsik, *Skutki prawne orzeczenia wstępnego Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z perspektywy efektywności prawa wspólnotowego*, [w:] L. Leszczyński (red.), *Prawne problemy członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Lublin 2005, s. 50 i n.; I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-359.

⁵⁷ Zob. wyrok z dnia 8 kwietnia 1976 r. w sprawie 43/75 *Gabielle Defrenne v. Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, [1976] ECR 455.

⁵⁸ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-361.

eclairé i *acte clair*. Powinność stosowania przez sądy krajowe przepisów unijnych na interpretacji dokonanej przez Trybunał znajduje uzasadnienie w zasadzie efektywnego i jednolitego stosowania prawa unijnego we wszystkich państwach członkowskich⁵⁹.

Do obowiązków sądów krajowych należy kierowanie pytań do Trybunału Sprawiedliwości. W przypadku, gdy obowiązek ten zostanie naruszony, państwo członkowskie może ponieść konsekwencje, które wynikać mogą nie tylko z prawa unijnego, ale także z prawa krajowego państwa członkowskiego.

Niewniesienie pytania prejudycjalnego może wiązać się z wniesieniem skargi przeciwko państwu członkowskiemu na podstawie art. 258 i art. 259 TFUE. Przypisane państwu członkowskiemu obowiązki, zgodnie z przepisem art. 267 TFUE, powinny być realizowane przez sądy krajowe, które są organami państw członkowskich.

Brak wypełnienia obowiązku zwrócenia się do Trybunału Sprawiedliwości z pytaniem prejudycjalnym może skutkować poniesieniem odpowiedzialności odszkodowawczej przez państwo, ponieważ to ono odpowiada za szkody, które powstały w wyniku naruszenia prawa unijnego przez sądy, od których nie przysługuje już żaden środek odwoławczy, a naruszenie tego obowiązku jest oczywiste⁶⁰.

Niezwrócenie się z pytaniem prejudycjalnym może skutkować również dokonaniem błędnej interpretacji prawa unijnego przez sąd krajowy. Może się okazać, że w wyniku błędu sąd nie zwrócił się do TS z pytaniem prejudycjalnym. W takim wypadku, jeśli jest to przewidziane przepisami wewnętrznymi, konieczne będzie nadzwyczajne wznowienie postępowania. Odnosi się to w szczególności do postępowania przed organami administracyjnymi. Brak natomiast takiej możliwości w przypadku postępowania sądowego, taka możliwość została odrzucona przez Trybunał Sprawiedliwości⁶¹.

Art. 267 TFUE nie definiuje pojęcia sądu. Jednak Trybunał Sprawiedliwości zwrócił uwagę na aspekt funkcjonalny współpracy między sądami. Nie jest kluczowe miejsce w hierarchii danego sądu, a nawet organu, tym samym nie jest istotne, czy organ jest sądem na gruncie prawa państwa członkowskiego. Trybunał Sprawiedliwości twierdzi, że: „aby ocenić, czy instytucja występująca z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma charakter sądu państwa członkowskiego w rozumieniu art. 234 TWE [obecnie art. 267 TFUE - J.M.], Trybunał bierze pod uwagę szereg kryteriów, takich jak ustanowienie organu na podstawie ustawy, jego stałość, obowiązkowy charakter jego

⁵⁹ M. Wąsek-Wiaderek, *op. cit.*, s. 83.

⁶⁰ Zob. wyrok dnia 30 września 2003 r. w sprawie C-224/01 *Köbler v. Austria* i wyrok C-173/03 z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie *Traghetti del Mediterraneo SpA v. Republice Włoskiej*.

⁶¹ I. Skomerska-Muchowska, *op. cit.*, s. V-348 i n.

jurysdykcji, sporny charakter postępowania, stosowanie przez organ przepisów prawnych oraz jego niezawisłość⁶².

Problematiczne jest określenie, czy również sąd konstytucyjny jest sądem w rozumieniu prawa unijnego. Nawet sam TS nie zajął jednoznacznego stanowiska w tej kwestii⁶³. Nie sposób się jednak nie zgodzić, z K. Wójtowiczem, który trafnie zauważa, że: „[...] Skoro sądy konstytucyjne są ustanowione na podstawie prawa, mają charakter stały i stosują przepisy prawa, nie widać istotnych przeszkód, by rozstrzygając o zgodności prawa z konstytucją korzystały z możliwości zadawania pytań prejudycjalnych dotyczących wykładni lub ważności prawa Unii Europejskiej. Zwłaszcza byłoby to uzasadnione w tych systemach, w których na mocy samej konstytucji prawo Unii Europejskiej stanowi część krajowego porządku prawnego⁶⁴.”

Założeniem, dla którego wprowadzono orzeczenia prejudycjalne, było uniknięcie rozbieżności wykładni oraz odmiennego stosowania w państwach członkowskich tych samych przepisów unijnych, co mogło wynikać z tradycji czy też kultury prawnej państw członkowskich; rozbieżności w stosowaniu prawa unijnego mogły wynikać również z różnych rozwiązań konstytucyjnych w relacji między prawem wewnętrznym a prawem zewnętrznym.

Unia Europejska opiera się na idei integracji, gdzie prawo unijne ustanawiane jest traktatowo albo w ramach pozapaństwowych procedur prawodawczych, a następnie inkorporowane jest do krajowych porządków prawnych. Podmiotami tego prawa są nie tylko państwa członkowskie, ale także ich obywatele. Tym samym sądy krajowe zobligowane są stosować prawo unijne, które nie jest prawem wewnętrznym i w dalszym ciągu posiada cechy autonomiczne. Pytanie prejudycjalne dotyczy interpretacji przepisów prawa unijnego znajdujących zastosowanie w konkretnej sprawie. Istotą pytania prejudycjalnego jest zapewnienie jednolitej wykładni oraz stosowania prawa unijnego we wszystkich państwach członkowskich, ponieważ zgodnie z zasadą pierwszeństwa prawa unijnego, sąd krajowy w razie niezgodności prawa unijnego z prawem krajowym stosuje prawo unijne.

⁶² Wyrok z dnia 21 marca 2000 r. w połączonych sprawach C-110/98 do C-147/98 *Gabalfrisa SL*, [2000] ECR I-1577, pkt 33; wyrok z dnia 27 stycznia 2005 r. w sprawie C-125/04 *Guy Denuit i Betty Cordenier przeciwko Transorient-Mosaïque Voyages et Culture SA.*, Zb. Orz. 2005, s. I-00923, pkt 12.

⁶³ Zob. wyrok z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone i in. przeciwko Conseil des Ministres*, Zb. Orz. s. I-5305, pkt 18.

⁶⁴ K. Wójtowicz, *Wpływ procesu integracji europejskiej na krajowe organy sądowe*, „Toruńskie Studia Polsko-Włoskie – Studi Polacco-Italiani Di Toruń” Toruń 2013, IX, s. 129.